Čaplovič Ján (1780-1847) :)

Zakladateľ slovenskej etnografie, právnik, publicista.

V rokoch 1795-1798 študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici, Lučenci a Banskej Štiavnici. V rokoch 1799-1805 pôsobil v službách Zvolenskej župy, roku 1805 získal advokátsky diplom, roku 1808 dvorský agent vo Viedni a tajomník, od roku 1819 správca majetkov grófa Schönborna v Berežskej župe. Roku 1816 vydal prácu *Errinerungen aus Slavonien* (Pamiatky zo Slavónska) s mnohými údajmi o tamojšom ľude. V časopisoch zároveň vyzýval slovenských čitateľov zbierať materiál o Slovákoch. V rokoch 1818-1820 v časopise *Hesperus* vydával na pokračovanie monografiu *Slowaken in Ungarn* (Slováci v Uhorsku) založenú na etnografických pozorovaniach, roku 1819 publikoval vlastivednú monografiu *Slawonien und zum Theil Croatien* (Slavónsko a čiastočne Chorvátsko) so samostatnou kapitolou o materiálnej a duchovnej kultúre ľudu. V týchto rokoch publikoval ďalšie výzvy na zber etnografických údajov o všetkých národoch Uhorska ako podkladu na etnografickú syntézu o celom Uhorsku. Jej plán uverejnil 1822 v štúdií *Etnographiai értekezés Magyar Országról* (Etnografická rozprava o Uhorsku). Syntéza mala zahrňovať všetky oblasti materiálnej a duchovnej kultúry ľudu a kapitolu o fyziografii krajiny, ktorá mala objasňovať podmienky formujúce život národov. V rukopise *Ideen zur Disposition einer Etnographie* (Návrh na osnovu etnografie) definuje etnografiu ako disciplínu, ktorá opisuje ľudí vo všetkých modifikáciách ľudskej prirodzenosti, podmienených a zvýraznených národnou koexistenciou. Zdôrazňuje etnické susedské vzťahy, dlhotrvajúci útlak a násilné odnárodňovanie ako faktory vyplývajúce na všetky oblasti života národov. Etnografiu delí na historickú, štatistickú a všeobecnú. Prvá skúma etnohistorické procesy, druhá, ktorú sám preferuje, sleduje obdobie posledných 20-30 rokov, tretia sa vzťahuje na syntézu Uhorska. Na jej prípravu rozpracoval v rokoch 1824-1837 samostatné monografie: *Etnographia Slovacorum* (Etnografia Slovákov); *Etnographia eletorum Dei, vulgo Magyarorum* (Etnografia vyvolených božích, zvaných Maďari); *Etnographia Valachorum* (Etnografia Rumunov); *Etnographia Ruthenorum* (Etnografia Rusínov); *Etnographia Judeorum* (Etnografia Židov) a etnografia Cigáňov. Majú jednotnú štruktúru a spracoval v nich údaje z vlastných pozorovaní, materiály od dopisovateľov z publikovaných prác. Najúspešnejšie sú *Etnografia Slovákov* a *Etnografia Maďarov.* Na uskutočňovanie Čaplovičových plánov chýbalo vedecké a organizačné zázemie. Monografie jednotlivých národov ostali v rukopisoch. Neuskutočnila sa ani plánovaná syntéza národov Uhorska. Jej zúženú podobu predstavuje dvojzväzkové dielo *Gemälde von Ungarn* (Obrázky z Uhorska, 1829). Čaplovič vo svojom diele vyčlenil etnografiu z vlastivednej problematiky ako samostatnú národnú disciplínu. Striktne diferencuje medzi politologickým a etnografickým pojmom „Uhorský národ". Národy sa podľa neho líšia pôvodom, rečou, psychickým a morálnym založením, charakterom, spôsobom zamestnania, odevom, výzorom a zvykmi. Ako objekt etnografického bádania vymedzil roľníkov, remeselníkov, domácu výrobu a obchodníkov v mestečkách a na dedinách. Vylúčil strednú šľachtu a aristokraciu ako nezúčastnené na formovaní kultúry ľudu. Bol zástancom výskumu súčasných foriem života ľudu. Zhromaždil množstvo údajov o kultúre, živote a práci národov Uhorska začiatkom 19. storočia. Bol zástancom Montesquieuových názorov o prvoradom vplyve geografických činiteľov na materiálne a duchovnú kultúru i životnú úroveň národov.

Copyright © 2013 - 2026 Encyklopédia poznania